

บทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อเรื่อง : การศึกษาเพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์
ผู้เขียน : สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ผู้วิจารณ์ : พระครูสมุห์สุทัศน์ ทตฺตมโน (แสงอินทร์)

หนังสือ “การศึกษาเพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์” เป็นพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จำนวน ๘๘ หน้า พิมพ์ครั้งที่ ๖ เดือน เมษายน ๒๕๕๓ พิมพ์ที่โรงพิมพ์เมตตาทราย ทรงประทานอนุญาตให้จัดพิมพ์เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติอันจะยังประโยชน์ ต่อมวลมนุษยชาติสืบต่อไป เนื้อหาหลักกล่าวถึง ประเด็น การศึกษาธรรมตามหลักสิกขา ๓ ของพระพุทธเจ้า คือ สีลสิกขา จิตตสิกขา และ ปัญญาสิกขา ทรงมุ่งผลให้ผู้อ่านได้ปฏิบัติตาม ให้เชื่อว่าเมื่อได้เกิดเป็นคนแล้ว ควรจะศึกษาปฏิบัติตามศีลสมาธิ ปัญญาโดยเพียรพยายามอบรมให้ถึงเพื่อละเว้น กำหนดรู้ หากได้พัฒนาตนไปทางที่ถูกแล้ว ย่อมทำให้เป็นคนโดยสมบูรณ์

๑. บทนำ

หนังสือได้เสนอแง่มุมความคิดเห็นเกี่ยวกับ คำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาเรื่องนี้ว่า อยู่ที่ว่า การรู้ การเข้าใจ และการศึกษาเพื่อปริยญา คำว่า ปริยญญามีรากศัพท์มาจาก ปริ แปลว่า รอบคอบ และ ญา แปลว่า รู้ ปริยญา แปลว่า รู้รอบคอบ หรือกำหนดรู้ ปริยญาในพระพุทธศาสนามี ๓ ระดับ ญาตปริยญา กำหนดรู้ด้วยความรู้ ตีรณปริยญา กำหนดรู้ด้วยการพิจารณา ปหานปริยญา กำหนดรู้ด้วยการละ^๑ ซึ่งกระบวนการสิกขาทั้งสาม มีความสัมพันธ์ระหว่างการจัดแบ่งระดับขั้นตามหลักการปฏิบัติธรรม คนทั่วไปไปศึกษาเพื่อมีความรู้ความสามารถในการประกอบกิจการงาน ช่วยเหลือดูแลสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข แต่หากพัฒนาศักยภาพต่อไป เพียรเพื่อให้ความเป็นคนโดยสมบูรณ์ ตามจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เพื่อให้พ้นทุกข์ทั้งปวงเป็นปัญญาในอริยสัจเพื่อวิมุตติ บรรลุนิพพาน เป็นปรมาตถธรรม

^๑ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, การศึกษาเพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมตตาทราย, ๒๕๕๓) หน้า ๘๓ - ๘๔.

๒. โครงสร้างเนื้อหา

พระนิพนธ์ เล่มนี้มีการวางกรอบในลักษณะการอธิบายแบ่ง เป็น ๓ กรอบ คือ ศิลในพระพุทธศาสนา สมาธิในพระพุทธศาสนา และ ปัญญาในพระพุทธศาสนา มีประเด็นน่าสนใจอยู่ที่ การนำเสนอความหมาย ประเภท รูปแบบ หลักการ ความสำคัญ วิธีการนำไปใช้หรือประโยชน์ของศิลป สมาธิ ปัญญา ในแต่ละระดับ จากมุมมองในประเด็นดังกล่าว ใจความโดยย่อมีดังต่อไปนี้

๑. ศิลในพระพุทธศาสนา ศิลเป็นพื้นฐานเพื่อมิให้ลวงละเมิด ให้มีความเป็นปกติเป็นที่ตั้งของกุศลธรรม เจตนาให้งดเว้นจากกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมที่เป็นอกุศล ปฏิบัติตามสิกขาบทคือการรักษาศิล จากคำว่า บทกับบาทมาจากรากฐานศัพท์ หรือมูลธาตุเดียวกัน คือ แปลว่าเท้า หรือการเดินไปที่ละก้าวๆ สิกขาบทจึงเปรียบหมายถึง การปฏิบัติที่ละบทๆ ซึ่งก็เป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษา ในทางธรรมแห่งพระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายสูงสุดได้แก่วิมุตติ ความหลุดพ้นหรือนิพพาน หากยังไม่บรรลุนิพพานก็ต้องปฏิบัติกันต่อไป

ซึ่งคำว่าศิลป นั้น หมายถึง ความที่มีวิริตเจตนา ความตั้งใจงดเว้นในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้งดเว้น และประพฤตินข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ประพฤติ เพื่อความมีวินัย ความมีมรรยาทอันดีงามทั้งหลาย ดังนี้^๒

๑.๑ สิ้นนิสัย เมื่อได้ปฏิบัติในศิลปจนเป็นปกติ การปฏิบัติในศิลปดังกล่าวนั้นเป็นการปฏิบัติขัดต่อตัณหา เป็นสิ่งที่กั้นขวางไม่ให้เกิดตัณหา การกำหนดเพื่อมิให้เกิดทุกข์หรือเกิดโทษจากตัณหาในจิตใจ คือสมุทัยนั่นเอง ซึ่งต้องใช้ความอดทน หรือขันติ ใช้สติ ใช้ปัญญา และตั้งใจ อบรมสมาธิ อบรมปัญญา เพื่อเอาชนะตัณหาให้สงบลง

๑.๒ ศิลเป็นสรณะ เพื่อป้องกันตนเองจากตัณหา ต้องรักษาศิลเพื่อให้เป็นที่พึ่ง และถือว่าเป็นนิโรธ การปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หากปฏิบัติธรรมด้วยความตั้งใจ ด้วยสติปัญญา ก็จะไม่เกิดข้อผิดพลาดในชั้นศิลปนี้เอง

๑.๓ ศิลเป็นเสมือนรั้วกันความชั่ว ยิ่งศิลปมีข้อมาก ก็ยิ่งมีรั้วที่แน่นหนา แข็งแรง แต่ก็เปรียบได้ว่าการจะรักษาศิลให้บริสุทธิ์ก็คือการรักษาจิตของตนเพียงอย่างเดียว

๑.๔ ศิลคือความปกติกาย ปกติวาจา ปกติใจ เมื่อเกิดความโลภ โกรธ หลง ก็จะทำให้ประพฤติดปกติ หากมีศิลป ก็คือมีสังวร หรือมีเจตนาที่จะงดเว้น ย่อมไม่ลวงละเมิดภัยเวรใดๆ และความสงบ ความดี จะก่อให้เป็นบารมีศิลป

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕ – ๓๗.

๑.๕ บารมีศีลมี ๓ ชั้น ได้แก่ ศีลบารมี บำเพ็ญศีลยิ่งกว่าบุคคลที่รักและทรัพย์สิน ศีลอุปัชฌายะ บำเพ็ญศีลยิ่งกว่าอวัยวระ ร่างกายของตน และ ศีลปรมาตมบารมี บำเพ็ญศีลยิ่งกว่าชีวิตของตน

๑.๖ อานิสงส์ของศีล คือการไปสู่คติ (การไปดี) โภคสมบัติ (พร้อมด้วยโภคะทรัพย์) และนิพพติ (ความดับทุกข์)

๒. สมาธิในพระพุทธศาสนา สมาธิ คือการตั้งจิตอันเป็นกุศล เพื่อให้เกิดความสุข พระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ ๔ ประการคือ “พึงยกจิตที่ควรยก” “พึงข่มจิตที่ควรข่ม ในสมัยที่ควรข่ม” “พึงทำจิตที่ควรทำให้ร่าเริง ในสมัยที่ควรทำให้ร่าเริง” และ “พึงเพ่งเฉยจิตที่ควรเพ่งเฉย ในสมัยที่ควรเพ่งเฉย” ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชท่าน ได้กล่าวในรายละเอียดของคำว่า สมาธิ ไว้ ดังนี้^๓

๒.๑ หลักการปฏิบัติสมาธิ เป็นการอบรมจิต หรือเพื่อการปฏิบัติให้เป็นไปเพื่อการ ทั้ง ๔ ข้างต้น การทำให้จิตเป็นสมาธิ ก็เพื่อที่จะให้เกิดปัญญาในขั้นต่อไป

๒.๒ สมาธิภาวนา มี ๔ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๑. สมาธิภาวนาเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ข้อ ๒. สมาธิภาวนาเพื่อญาณทัสสนะ ข้อ ๓. สมาธิภาวนาเพื่อสติสัมปชัญญะ ข้อ ๔. สมาธิภาวนาเพื่อสิ้นอาสวะ

๒.๓ สมาธิ คือสมถกรรมฐาน ธรรมฐานเป็นอุบายสงบใจ เรียกว่า สมถกรรมฐาน เป็นขั้นในการมุ่งเพื่อให้จิตนิ่งไม่กว้างขวาง หรือเรียกว่า มีสมาธิ ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ของความสงบ ซึ่งต่างจากวิปัสสนากรรมฐาน เป็นอุบายเรื่องปัญญา

๒.๔ เครื่องกั้นจิตไม่ให้ได้สมาธิ คือนิเวรณ มี ๕ ข้อ คือ ข้อ ๑. กามฉันท์ ความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ(หรือสัมผัส) และกามมีทั้ง กิเลสกาม และวัตถุกาม ข้อ ๒. พยาบาท ความมุ่งร้าย ความโกรธ ข้อ ๓. ถีนมิทธะ ความมัวงม เคลิบเคลิ้ม ท้อแท้ ข้อ ๔. อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ ข้อ ๕. วิจิกิจฉา ความเคลือบแคลงสงสัย

๒.๕ ธรรมฐานสำหรับแก้กิเวรณ ทั้ง ๕ แบ่งออกเป็น ธรรมฐานสำหรับแก้กามฉันท์ ได้แก่ กายคตาสติ พิจารณากายว่าเป็นของที่ไม่สะอาด หรืออสุภกรรมฐาน พิจารณาว่าเป็นของที่ไม่งดงาม น่าเกลียด โดยกำหนดหรือรู้จักบังคับจิตใจ ใช้สันโดษ ความพอเพียง เป็นสามัญสำนึก

๒.๖ ธรรมฐานสำหรับแก้พยาบาท ใช้การแผ่เมตตา หรือแผ่จิตไปให้แก่สรรพสัตว์ ทั้งแบบเจาะจงและไม่เจาะจง

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙ – ๖๗.

๒.๓/ กรรณฐานสำหรับแก้ถีนมิทธะ หรือแก้ความง่วงงุนเคลิบเคลิ้ม กำหนดใจให้ เกิดพลังพร้อมที่จะทำงาน อาโลภสัญญา หรือการกำหนดความสว่างจะทำให้ไม่ง่วงงุน เคลิบเคลิ้ม และมีให้ท้อแท้ ส่วน พุทธานุสสติระลึกถึงองค์พระคุณของพระพุทธเจ้า ได้แก่ เมื่อ จิตใจระลึกถึงพระคุณอันประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ ก็จะทำให้ จิตใจมีความกระปรี้กระเปร่ามีพลังในอันที่จะทำหน้าที่การงานให้ลุล่วงไป

๒.๔ กรรณฐานสำหรับแก้อุทัจจกุกกุจจะ ใช้อานาปานสติ เป็นการกำหนดลม หายใจเข้าออก เป็นเครื่องแก้ความฟุ้งซ่านรำคาญใจให้หมดไป และตามคูกายทั้งสอง คือ นาม กายและรูปกาย มีหลายวิธีที่นิยมใช้สำหรับการประคับประคองจิตที่ยังใหม่ เช่น ให้ใช้วิธีนับ ๑-๑ ถึง ๕-๕ และนับต่อไปถึง ๑๐-๑๐ หรือวิธี พุทโธ^๔

๒.๕ กรรณฐานสำหรับแก้วิจิกิจจา ใช้การพิจารณาแยกธาตุกาย ธาตุกรรมฐานคือ วิธีทำให้จิตใจสงบระงับความยึดมั่นถือมั่นในกาย อันประกอบขึ้นด้วย ปฐวิธาตุ(ดิน) อาโปธาตุ (น้ำ) วายุธาตุ (ลม) เตโชธาตุ (ไฟ)

๒.๖ โยนิโสมนสิการ (กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย)เป็นความฉลาดในการปฏิบัติ หมายถึง การคอยสังเกต หาเหตุผลให้ทัน ข้อประกอบและต้องมีประจำในกรรมฐานทุกแบบ โดยเฉพาะการแก้วิจิกิจจา เพราะเมื่อสงสัยขึ้นมา ก็ต้องฉลาดหาเหตุผลมาแก้ความสงสัย

๓. ปัญญาในพระพุทธศาสนา^๕ ปัญญา หมายถึงความรู้ทั่วถึงเหตุและผลตามความจริง หากเป็นความหลงผิด คือไม่ใช่ความรู้จริง ก็ไม่เรียกว่าปัญญา แบ่งเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ปริยัติปัญญา ปฏิบัติปัญญา และ ปฏิเวธปัญญา

๓.๑ ปัญญา เป็นข้อธรรมที่สำคัญและเป็นข้อสูงสุด รับส่งความรู้ผ่านอายตนะ ทั้ง ๖ ได้แก่ จักขุทวาร (ตา) โสตทวาร (หู) ฆานทวาร (จมูก) ชิวหาทวาร (ลิ้น) กายทวาร (กาย) และ มโนทวาร (ใจ)

๓.๒ มีมโน เป็นตัวเชื่อมระหว่างรูป (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) และนาม (เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) โดยวิธีจิตใจเทียบกับระบบมันสมอง

๓. บทวิจารณ์

หนังสือเล่มนี้ ใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ในการอธิบายเนื้อหาของ กระบวนการพัฒนาดน ตามแนวไตรสิกขา อาจจะได้ละเอียดต่อนัก แต่ก็ครอบคลุมหัวข้อ สำคัญในการจัดการศึกษาหรือสิกขา โดยมีการวางกรอบการอธิบายเป็นขั้นๆ ผ่านกระบวนการ

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๙ – ๗๕.

ศิลป์เป็นขั้นแรก สมาธิเป็นขั้นที่สอง และ ปัญญาเป็นขั้นสุดท้าย อธิบายความหมาย ระดับ ของแต่ละกรอบ ประโยชน์วิธีการนำไปใช้ และทำให้พบข้อสังเกตเห็นว่า แต่ละระดับก็จะเหมาะกับคนแต่ละประเภท ซึ่งแนวคิดทาง พระพุทธศาสนา สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคน ตามระดับของคนนั้น เช่น ตามวัยเด็ก ก็อาจจะใช้ศิลป์เป็นตัวกำหนดเรื่องระเบียบ วัยผู้ใหญ่ ศิลป์เป็นตัวกำหนดเพื่อละเว้นกิเลส การศึกษาเพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์ตามหลักไตรสิกขา มี ๓ ประการดังนี้

๑) หลักการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีศิลป์ หรือมีระเบียบวินัยในตัวเอง นอกจากหลักศิลป์ ๕ แล้ว ผู้เรียนควรเคารพกฎระเบียบทางสังคม เพื่อความเป็นปกติสุข

๒) หลักการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความมั่นคงทางจิต (สมาธิ) หมายถึง กระบวนการพัฒนา จิตวิญญาณของผู้เรียนเพื่อให้สามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรคได้ด้วยตัวเอง

๓) หลักการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดปัญญา ปัญญาในที่นี้ คือ ความสามารถในการใช้เหตุผลอย่างถูกต้อง และมุ่งให้ผู้เรียนเกิดปัญญา ๓ ด้าน อันได้แก่ สุตมัยปัญญา จินตามัยปัญญา และ ภาวนามัยปัญญา

สิ่งที่มีอยู่ในงานเขียนเล่มนี้ คือ นอกจากจะแน่นไปด้วยวิธีการปฏิบัติแล้วยังมีเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย ทำให้หนังสือเล่มนี้กลายเป็นหนังสือธรรมะ ที่ได้รับความรู้ในการปฏิบัติแบบกว้าง ที่ไม่เป็นเชิงคัมภีร์ คือมีการแปลศัพท์คำยากๆเพื่ออธิบายแบบไม่ตามตำรามากเกินไป อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วถือว่าได้รับความรู้ ได้หลักการปฏิบัติที่ดีๆและสามารถไปใช้ได้

ส่วนรูปแบบของการเขียนนั้น เป็นรูปแบบที่เขียนแบบธรรมะ และบางตอนจะมีการยกตัวอย่างในคัมภีร์ โดยไม่มีการอ้างถึงเพิ่มเติม หรือขยายความรายละเอียดไว้ในเชิงอรรถ ทำให้ไม่สามารถนำข้อความดังกล่าวไปใช้ในวิทยานิพนธ์ บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ ที่กล่าวไว้ เช่น

ดังที่แสดงไว้ในจรียาปิฎก เล่าเรื่องดิรัจฉานบ้าง มนุษย์บ้าง เทพบ้าง ผู้รักษาศิลป์ยิ่งกว่าชีวิต แม้เป็นเรื่องนิทานชาดก...^๖

ดังเช่นเรื่ององค์ลีมาลโจรที่ต้องการความรู้ก็ไปเรียนวิชาจากอาจารย์...^๗

แสดงให้เห็นว่า พระองค์ท่านนิพนธ์ โดยการหยิบยกมาเพื่อให้ผู้อ่านที่สนใจกลับไปหาอ่านปิฎกเพิ่มเติม เหมาะสำหรับเพศบรรพชิต หรือเพื่อการศึกษาธรรม แต่ปัจจุบัน

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑-๓๔.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕-๘๖. , ดูรายละเอียดใน ม.ม.อ.(ไทย) ๑๓/๓๔๓-๓๕๒/๔๒๑-๔๓๓.

พระไตรปิฎก อรรถกถา มีฉบับภาษาไทยและเป็นไฟล์ข้อมูล คนทั่วไปก็สามารถหาอ่านเพิ่มเติมได้เช่นกัน ซึ่งอาจจะยังไม่เหมาะกับเด็กเล็กหรือนักเรียน

เจตนาที่กล่าวไว้ในคำนำในงานนิพนธ์นี้ กล่าวไว้ว่า ในขณะที่โลกทางวิทยาการได้เจริญรุดหน้าไปมาก การรับชุดความรู้ทั้งหลายสามารถใช้สื่อความรู้ที่เชื่อมต่อกันได้อย่างรวดเร็ว จึงเป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง เพราะความรู้บางอย่างเมื่อรับไปแล้ว อาจทำให้หลงผิดหรืออาจจะไม่เหมาะสมกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นวัฒนธรรมไทย อันมีการวางรากฐานไว้ให้มีไตรรงค์ อันประกอบด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ

วิธีการวางรากฐานที่สำคัญของชาติจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้เยาวชนศึกษาเล่าเรียนการศึกษาจึงเป็นอาวุธในการป้องกันประเทศชาติให้เข้มแข็ง ผลงานนิพนธ์ฉบับนี้ของสมเด็จพระญาณสังวร ผู้วิจารย์ มีความเห็นว่า สมเด็จพระญาณสังวร มีความเป็นห่วงอันตรายที่เกิดจากความก้าวหน้าทางโลก และการจะรักษาความมั่นคงในชาติให้คงอยู่นั้น จำเป็นที่จะต้องนำหลักที่พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ค้นพบมาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ควบคู่ไปกับความรู้ความเจริญในศาสตร์สมัยใหม่ทั้งหลาย โดยเฉพาะการศึกษาธรรมตามหลักสิกขา ๓ ของพระพุทธเจ้า ควรช่วยกันเน้นย้ำลงไปจิตใจของทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้ยึดมั่นในหลัก ไตรรงค์ ๓ เพื่อให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสามารถคัดกรอง ความรู้ต่างๆ มาเป็นเครื่องมือ นำพาความเจริญที่เหมาะสมทั้งทางวัตถุและทางจิตใจแก่มวลมนุษยชาติด้วย

การศึกษาเพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์นั้น เป็นการฟื้นฟูภายในตัวตนให้เข้าใจตัวเองอย่างแจ่มแจ้ง ตามหลักวิธีการทางพระพุทธศาสนา ข้อธรรมที่สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ท่านได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือเล่มนี้ คือ ไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการศึกษาเพื่อสร้างสมบูรณ์ของมนุษย์ ด้วยคำสอนอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า ประมวลภาพตามลำดับมาจาก ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค หากไม่พัฒนาตนตามหนทางนี้ก็จะทำให้ทุกข์หรือปัญหาของแต่ละคนแผ่ขยายและเพิ่มพูนมากขึ้นไป แต่ถ้าใช้วิธีประพฤติปฏิบัติตาม ศีล(กาย) สมาธิ(จิต)และปัญญา(ความรู้) ย่อมสามารถแก้สารพันปัญหาและความทุกข์ก็จะบรรเทาลงได้ด้วยตัวเองอย่างแน่นอน

๔. บทสรุป

ผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมะบรรยายซึ่งไม่มีการอ้างอิงที่มาของคัมภีร์หรืออรรถกถาแต่อย่างใด สำนวนภาษาที่ใช้ไม่ใช่ภาษาวิชาการ ทำให้ไม่เหมาะกับการนำไปใช้ในงานวิชาการ แต่อย่างไรก็ตาม ก็เป็นหนังสือที่น่าอ่านเหมาะสำหรับผู้ที่สนใจในพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่เด็กเล็ก จุดเด่นคือ ภาษาไม่สลับซับซ้อน อ่านง่าย

ถึงแม้จะขาดหลักการทางวิชาการ แต่หนังสือเล่มนี้มีจุดเด่นคือ จำนวนหน้าไม่มาก อ่านแล้วได้ประโยชน์ทำให้เข้าใจในกระบวนการพัฒนาค้นคว้าหลักไตรสิกขา ว่าหมายถึงการฝึกตนให้มีศีล มีสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญา ในการรู้และใช้เหตุผล ประกอบไปในทางที่ดี ในทางเจริญ และเห็นด้วยอย่างยิ่งในแง่ที่ว่า **ปัญญาในอริยสัจเป็นปัญญาสูงสุด** เพราะเห็นว่าคุณค่าที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ให้อรรถาธิบายเหตุผลในด้านเป็นทุกข์ และเหตุผลเพื่อความดับทุกข์ เป็นสัจธรรม

ความรู้ในโลกถึงแม้จะก่อทุกข์ให้กับมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม แต่เราชาวโลกก็ไม่อาจปฏิเสธทุกข์ได้ จำเป็นต้องดับต้นเหตุเพื่อการดับทุกข์ หากการปฏิบัติและการบำเพ็ญปัญญาบารมียังมิได้ส่งผลไปถึงนิพพานก็ยังคงต้องปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลสร้างบารมีกันต่อไป การศึกษาหาความรู้ในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องเชื่อมต่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนากับศาสตร์วิชาสมัยใหม่ ให้มุ่งถึงจุดมุ่งหมาย คือ

๑. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาซาบซึ้ง และสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนา และคุณค่าของพระรัตนตรัย เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง

๒. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถตีความพิจารณาแนวความคิดที่หลากหลาย และวินิจฉัยได้อย่างถูกต้องโดยยึดหลักเหตุผล

๓. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดและปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจและสังคม

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. การศึกษาเพื่อความเป็น

มนุษย์ที่สมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เม็ดทราย, ๒๕๕๓.

